Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

9
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 464 sahifa, 30-sentyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir:
Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlar, fan, ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat va sport masalalari bo'yicha maslahatchisi o'rinbosari
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dots., O'zR Tabiat resurslari vaziri o'rinbosari
Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasi professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktaranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq Markazi xorijiy hamkorlik bo'yicha mutaxassis

Ekspertlar kengashi:
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To'lqin Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zR Tabiat resurslari vazirligi,
O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Ichki turizmni rivojlanlantirishda davlatning o‘rni 7
Dehqonov Burxon Rustamovich, tayanch doktorant

Qishloq xo‘jaligida sug‘orish tizimlari boshqaruvini rivojlantirish yo‘llari 11
Mirjamilova Hulkar Nurali qizi, assistent

Yangi O‘zbekiston sharoitida o‘simliklar karantini tizimi faoliyatini takomillashtirish va iqtisodiy samaradorligini oshirish 15
Alimov Murodkosim Achilovich, mustaqil izlanuvchi

“Yashil iqtisodiyot”da energetika sohasini investitsion holatining statistik tahlili 20
Umarov Faxriddin Umar o‘g‘li, katta o‘qituvchi

Yoqilg‘i-energetika korxonalari moliyaviy barqarorligini ta’minlashda investitsion faoliyatning ahamiyati 26
Ergashev Muhibbek Aslam o‘g‘li, mustaqil izlanuvchi

Tog‘li hududlarda turizm biznesining rivojlanishi 31
Abduvakil Alimov Komil o‘g‘li, tayanch doktorant

Ta’lim turizmining nazariy asoslari va O‘zbekistondagi tendensiyalari 38
Maxmudova Nodira O‘ktamovna, tayanch doktorant

Turizmga innovatsion texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari 43
Po‘latov Ma’murjon Murodjon o‘g‘li, tayanch doktorant

Mintaqaviy investitsion loyihalarning jozibadorligi tahlillari masalalari 46
Davlyatshayev Akmal Ashurmamatovich, dotsent, i. f. n.

Yashil iqtisodiyotning tijorat banklaridagi ahamiyati va ularning raqamlashuvi 51
Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi, dotsent, PhD

Turizmni rivojlantirishda “Tourism 4.0” konsepsiyasini joriy etish masalalari 57
Yuldasheva Dilnoza Ulug‘bekovna, mustaqil tadqiqotchi

Davlat tomonidan qishloq xo‘jaligini moliyaviy qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish 62
Ollokulova Feruza Mansurovna, PhD; **Jabborov Jahongir Abduvohid o‘g‘li,** magistrant

Перспективные направления “Зелёной химии” для Республики Узбекистан 66
Султанходжаев Бахтиёр Забихуллаевич

O‘zbekistonda transport va logistika sohasini rivojlantirish strategiyasi 73
Usmonov Botir, magistr

Hududlarda investitsion faollikni oshirishga qaratilgan mexanizmni takomillashtirish 78
Sunatullayeva Shaxnoza Xurshid qizi, tayanch doktorant

Qurilish tarmoqlarida boshqaruv faoliyatining iqtisodiy ko‘rsatkichlari tahlili 82
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich, PhD

Connection between interest rate on loans, cash flow and turnover of funds 87
Sharbat Abdullaeva, Professor; Sardor Abdullaev, the applicant

Econometric Analysis of the Impact of IPO on the Market Capitalization of Companies 92
Shakhzod Saydullaev, PhD.

Davlat xaridlarini takomillashtirishda byudjet mablag‘laridan samarali foydalanishning mohiyati va zarurligi 101
Raximjonov Kamronbek Ilxomjon o‘g‘li, mustaqil tadqiqotchi

O‘zbekistonda to‘lov tizimining raqamli transformatsiyasining o‘ziga xos xususiyatlari 105
Otamurodov Shavkat Nusratillayevich, i. f. d. (DSc); **Eshqulova Nasiba Normo‘minovna,** o‘qituvchi

Tijorat banki xizmatlarida ta’lim kreditining o‘rni va uni takomillashtirish masalalari 110
Eldor Uskanov, mustaqil tadqiqotchi

Korxonaning strategik boshqaruvini takomillashtirish 114
Maxmudov Nosir Maxmudovich, professor; **Elmurodov Faxriddin Farxodovich,** magistratura tinglovchisi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Respublikada kichik biznesni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo'llab-quvvatlash masalalari 120
Ergashev Otamurod Toshtemirovich, PhD
Mulk iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda muammo va yechimlar 125
Ermatov Musojalil Komilovich, kafedrasi dotsenti v. b.; **Abdunazarov Oybek Abdumutalibovich,** katta o'qituvchi
Using intelligent and decision support systems for developing University Curriculum: semi-automated need analysis approach 132
Abduraxmanov Zafar Batirovich; Ikromov Sayidolim Ismoilovich
Challenges of Developing a Competitive Environment in the Context of Economic Liberalization 138
Akobirova Nodira Najmiddin qizi, asisstent
Topical Issues of the Development of Recreational-Tourist and Military-Recreational Activities 141
Alimova Guzal Alisherovna, PhD in economics, docent
Kreditlash jarayonlarida xulq-atvor iqtisodiyoti omilini joriy etish istiqbollari 146
Jo'rayeva Sevara Zakirovna, mustaqil izlanuvchi (PhD)
Portfelli xorijiy investitsiyalarning milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli 152
Kamilova Iroda Xusnitdinovna, PhD
Exploring the Ethical Dimensions of Artificial Intelligence in Advancing Human Rights and Sustainability 156
Matkarimova Gulchekhra Abdusamatovna, Professor
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlashning nazariy asoslari 163
Maxmudov Rahimjon Xamid o'g'li, mustaqil izlanuvchi
Barqaror iqtisodiy o'sishga yalpi talab va yalpi taklif omillarining ta'siri 170
Nabiyev Ulug'bek Mirodiljon o'g'li, tayanch doktorant
The potential advantages of implementing the Total Quality Education Management (TQEM) concept 175
Otakulov Makhamadjon, PhD
Kichik yashil biznesni yanada rivojlanitirish imkoniyatlari 181
Raximova Kizlarxon Ne'matjon qizi
Jamg'armalar investitsiyalar manbasi sifatida 185
Sadikova Ra'no Abdullayevna, i. f. n., dots.
Davlat moliyasining moddiy asosini oshirish orqali iqtisodiy o'sishga erishish 188
Shamsiyev Shuxrat Sayfutdin o'g'li, mustaqil izlanuvchi
Aholi turmush darajasini oshirishda ijtimoiy himoyaning o'rni 191
Sherjonov Sherjon Alijan o'g'li, mustaqil izlanuvchi
Xo'jalik yurituvchi subyektlar to'lov qobiliyatini aniqlashning nazariy-uslubiy masalalari 196
Adashaliyev Baxtiyorjon Valisher o'g'li, dekan o'rinbosari
Kichik sanoat zonalari faoliyatini samarali boshqarish tamoyillari 203
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich, dotsent; **Adilbekov Allayar Anvarbekovich,** magistrant
Aholini ijtimoiy himoya qilishda pensiya va ijtimoiy nafaqalarning o'rni 206
Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li, mustaqil izlanuvchisi
Использование методов управления для повышения эффективности производства на предприятиях 212
Алиева Надирахон Абдумаликовна, PhD. доц.; **Тлеумуратова Мадинабону Дилмурат кизи,** ст. 3-курса
Korxonalar moliyaviy barqarorligini ta'minlash mexanizmini takomillashtirish 217
Z. G. Allaberganov, kafedra dotsenti
Davlat fiskal (byudjet-soliq) siyosatining aholi bandligiga ta'siri va uni takomillashtirish 222
Asatullayev Xurshid Sunatullayevich, i. f. n., professor
O'zbekistonda iqtisodiyot tarmoqlariga raqamli iqtisodiyotni shakllantirish omillari 228
Axmedova Yulduz Sunatullayevna, kafedra o'qituvchisi
Moliyaviy risklarni baholash usullari, boshqaruvdagi yondashuvlari 232
Baymuratova Gulirayxon Tursunbayevna, kafedra dotsenti

Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda biznes jarayonlarini boshqarish . 236
Baxriyev Dilshod Rizvonkulovich, mustaqil izlanuvchi

Tijorat banklarida investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning ekonometrik modellashtirish ko'rsatkichlari 242
Berdiyev Akram O'ktamovich, mustaqil izlanuvchi

Innovatsion muhitni shakllanishi va rivojlanishida investitsiyaning zarurligi 253
Bobobekov Ergash Abdumalikovich

Meva-sabzavotchilik klasterlarida yashil moliyalashtirishning nazariy asoslari va xususiyatlari 258
Botirov Erkinjon Xayitovich, kafedra dotsenti

O'zbekiston Respublikasida xorijiy investitsiyalarni jalb etish orqali investitsion salohiyatni oshirish 263
G'aybullayev Odil Baxtiyarovich, kafedra dotsenti v. b.

Tadbirkorlik subyektlarining innovatsion loyihalarini moliyalashtirishni qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish 269
Jubanova Bayramgul Aymuratovna, PhD

Soliq ma'muriyatchiligi va uni raqamlashtirishni ekspert baholash yo'llari 272
Ibragimov Boburshoh Bohodir o'g'li, i. f. d. (PhD), doktorant (DSc)

Xalqaro standartlarga muvofiq buxgalteriya autsorserlari tomonidan moliyaviy hisobotlarni transformatsiya qilishni takomillashtirish 278
Islomov Alisher Baxtiyor o'g'li, mustaqil izlanuvchi

O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari 284
Qurbonova Shaxrinoz, tayanch doktorant

Yerlarning degradatsiyaga uchrashi va oldini olish bo'yicha chora-tadbirlar 288
Mamanazarova Nasiba Jo'rayevna, kafedra doktoranti

Davlat sektorida ichki auditni tashkil etish xususiyatlari 292
Mamirjon Jalollidinov, mustaqil izlanuvchi

Финансирование акционерных общества через рынок капитала 297
Муминов Шохжахон Суюнович, ассистент кафедра

Необходимость развития предпринимательской и страховой деятельности риски на рынке Узбекистана 302
Муятдинов Махмуд Жалелович, независимый исследователь

Инвестиционная привлекательность как фактор экономического развития страны 307
Назарова Гузал Баходировна

Tijorat banklarida kreditlash jarayonlarini takomillashtirish masalalari 312
Nozima Abdullayeva, mustaqil tadqiqotchi

Tijorat banklarining xizmatlar sohasini kreditlash amaliyotiga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili 316
Nurmuxammedov Abdijabbar Yunusovich, kafedra dotsenti v. b.

Современное решение, которое положительно влияет на логистические услуги и резко снижает смертность на перекрестках 326
Тажимуратов Умид Рузматович, Бахриев Иброхим Исометдинович, кандидат медицинских наук, доцент; **Жуманиёзов Эркин Худойберганович,** кандидат медицинских наук, доцент; **Тажимуратов Рузмат Отажанович,** кандидат медицинских наук, **Тажимуратов Абдусами Умид угли,** ученик 10 класса

O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida dividend siyosati va tendensiyalari tahlili 333
Temirov Abdulaziz Alimjanovich, kafedra dotsenti, i. f. n.

Современное состояние инвестиционного потенциала Республики Узбекистан 339
Топилдиев Соҳибжон Раҳимжонович, DSc; **Одилова Дилноза Барнаевна,** PhD

Portfelli xorijiy investitsiyalarni milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli 345
Tosheva Ziroat Aliqul qizi

Kichik biznes subyektlarida raqamli texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-nazariy jihatlari 349
To‘rayeva Nafisa Odilovna, mustaqil izlanuvchi

О достижениях Узбекистана в реализации национальных целей и задач устойчивого развития 355
Турсун Мухитович Ахмедов, и. ф. д., проф.; **Гавхар Рустамовна Хидирова,** докторант, и. ф. ф. д., доц.

Влияние корпоративного управления в зеленой экономике 359
Уринов Бобур Насиллоевич, заведующий кафедрой

Ko‘chmas mulkni soliqqa tortishning o‘ziga xos xususiyatlari 366
Fayziyev Farrux Abdullaxojayevich, kafedra dotsenti

Transport tizimi iqtisodiy rivojlantirish yo‘nalishlari 374
Fayzullayev Javlonbek Sultonovich, DSc.

Oliy ta’lim muassasalarida byudjet mablag‘laridan samarali foydalanishning ayrim fundamental masalalari 382
Xayriddinov Sh. B., mustaqil izlanuvchi

Xalqaro raqamli valyuta bozorini rivojlantirish istiqbollari 385
Xolov Nabijon Qaxramonovich, PhD.

Nodavlat notijorat tashkilotlarning rivojlanishi va hozirgi shart-sharoitlari 391
Xusanov Otabek Nishonovich, PhD, mustaqil izlanuvchi

Banklarining aktivlarini daromadliligini oshirish yo‘llari 396
Elbusinova Umida Xamidullayevna, kafedra dotsenti

Особенности методики проведения аудита затрат на производство 401
Хилола Икрамова Ровшан кизи, базовый докторант

Ta’lim islohotlarining ma’naviyatdagi o‘rni 407
Bekdavlat Aliyev

O‘zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari 412
O‘ktamova Nozima Narzulla qizi, kafedra dotsenti

Moliyaviy barqarorligi tushunchasining konseptual mohiyati, turlari va asosiy tavsiflari 416
Eshquvatov Aziz Baxtiyorovich, mustaqil izlanuvchi

XX asr jadid ma’rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy axloqiy konsepsiyalaridagi umumiylik va xususiylik 420
Abrorxon Asatulloyev Asatulloyevich, falsafa fanlari doktori (PhD)

Yer resurslaridan foydalanishning iqtisodiy va huquqiy asoslari 424
Abdurahmanova Muqaddas Toxtasinovna

Стратегии привлечения иностранных инвестиций для содействия устойчивому экономическому росту в Республике Узбекистан с акцентом на инициативы зеленого развития 431
Нилуфар Зикируллаева Дилмуродовна, аспирант

Bank tizimi barqarorligini oshirishda kredit risklarining ahamiyati va ularni kamaytirish yo‘llari 440
Xolmamatov Farhodjon Kubayevich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori, professor

Baholash faoliyatini rivojlantirish yo‘nalishlari va uning huquqiy asoslari 446
Bobirjon Aktamov, mustaqil tadqiqotchi

Suv resurslaridan foydalanishni iqtisodiy boshqarish samaradorligini kompleks baholash uslubiyoti 454
Axmedov Sayfullo Normatovich, t. f. n., mustaqil tadqiqotchi

Oliy ta’lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot faoliyatini boshqarishni takomillashtirish metodologiyasini ishlab chiqish 459
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o‘g‘li

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLAR BILAN ISHLASHNING NAZARIY ASOSLARI

Maxmudov Rahimjon Xamid o'g'li
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot maqolasida O'zbekiston tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarishning nazariy asoslari o'rganildi. Unda bank sektoridagi muammoli kreditlarni samarali hal etishning asosiy tushunchalari, strategiyalari va modellari ko'rib chiqildi. Muammoli kreditlar bilan bog'liq nazariy tushunchalarni to'plash va tahlil qilishda adabiyotlarni o'rganish va kontseptual asos usullaridan foydalanildi. Bizning tadqiqotimiz tijorat banklaridagi muammoli kreditlar kabi bir qancha muhim nazariy tushunchalarni aniqlandi. Kredit riskini baholash, kreditlarni hal qilish strategiyalari va me'yoriy-huquqiy baza bilan bog'liq asosiy nazariy tushunchalar yoritilgan. Ushbu kontseptsiyalar muammoli kreditlarni samarali boshqarish, bank barqarorligini himoya qilish va iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash uchun samarali siyosat va amaliyotlarni takomillashtirish bo'yicha ilmiy asosli takliflar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: muammoli kreditlar, bank barqarorligi, kredit riskini baholash, kreditlarni hal qilish strategiyalari va me'yoriy-huquqiy baza.

Abstract: This research article explores the theoretical foundations of managing problem loans in commercial banks of Uzbekistan. It delves into the key concepts, strategies, and models that underpin effective problem loan resolution in the banking sector. Literature Review and Conceptual Framework methods used to gather and analyze theoretical concepts related to problem loans. Our research identified several critical theoretical concepts such as related to problem loans in commercial banks. This research article has highlighted key theoretical concepts related to credit risk assessment, loan workout strategies, and regulatory frameworks. These concepts serve as the building blocks for developing robust policies and practices to manage problem loans effectively, safeguard bank stability, and support economic growth.

Key words: problem loans, bank stability, credit risk assessment, loan workout strategies, and regulatory frameworks.

Аннотация: В данной исследовательской статье рассмотрено теоретические основы управления проблемными кредитами в коммерческих банках Узбекистана. В нем рассматриваются ключевые концепции, стратегии и модели, лежащие в основе эффективного решения проблемных кредитов в банковском секторе. Методы обзора литературы и концептуальной основы, используемые для сбора и анализа теоретических концепций, связанных с проблемными кредитами. Наше исследование выявило несколько важнейших теоретических концепций, таких как проблемные кредиты в коммерческих банках. В этой исследовательской статье освещены ключевые теоретические концепции, связанные с оценкой кредитного риска, стратегиями урегулирования кредитов и нормативно-правовой базой. Эти концепции служат строительными блоками для разработки эффективной политики и практики для эффективного управления проблемными кредитами, защиты стабильности банков и поддержки экономического роста.

Ключевые слова: проблемные кредиты, стабильность банка, оценка кредитного риска, стратегии урегулирования кредитов и нормативная база.

KIRISH

Bank sektori turli sohalarga mablag'lar oqimini osonlashtirish orqali iqtisodiyotda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Biroq muammoli kreditlar moliyaviy barqarorlikka jiddiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Ushbu adabiyot sharhi banklardagi muammoli kreditlar bilan bog'liq sabablar, oqibatlar va boshqaruv strategiyalarini o'rganadi.

TADQIQOT METODI VA USULLARI

Muammoli kreditlar bilan bog'liq nazariy tushunchalarni to'plash va tahlil qilish uchun adabiyotlarni ko'rib chiqish va kontseptual asos usullaridan foydalanildi. Adabiyotlarni ko'rib chiqish usulida biz muammoli kreditlar bo'yicha mavjud adabiyotlarni keng ko'lamli ko'rib chiqdik, materiallar sifatida ilmiy ishlar, kitoblar va moliya institutlari va nazorat qiluvchi organlarning hisobotlariga asoslandik.

Kontseptual asos usulida Biz muammoli kreditlar bo'yicha turli nazariy qarashlarni o'zida mujassamlashtirgan, iqtisodiy, moliyaviy va me'yoriy o'lchovlarni o'z ichiga olgan kontseptual asosni ishlab chiqdik.

ADABIYOTLAR SHARHI

Mahalliy olimlardan O. Arzikulov va D. To'ychiyev (2023)larning ishlarida muammoli kredit – bu qarz oluvchi to'lay olmaydigan ssudadir. Bunday qarz oluvchilar ko'pincha o'zlarining moliyaviy imkoniyatlarini hisobga olmagan holda bir nechta kreditlarni olishadi va natijada ular uchun qarzlarning hech bo'lmaganda bir qismini majburiyatlarini to'lash muammoli bo'lib qoladi[1].

A. Norov, S. Shaxiddinonov, N. Norova (2023) tadqiqotlariga ko'ra So'nggi yillarda kreditlash faol rivojlanayotgan bir paytda, kreditlar va ular bo'yicha foizlarning tijorat banklariga o'z vaqtida qaytib kelishi juda muhim hisoblanadi. O'z vaqtida qaytarilmagan kredit tizimli kredit riskini keltirib chiqaradi. Bank bergan kredit muammoli kreditga o'tadi, bu o'z navbatida bank likvidligiga, daromadliligiga, bank resurslariga ta'sir ko'rsatadi. Muammoli kreditlarni kamaytirish so'nggi choralaridan biri olingan kafolatlar va kafilliklar bo'yicha to'lovlarni undirish, garovga olingan mol-mulkni sotish hisobiga ularni qoplash hisoblanadi[2].

Bekjon Namozov (2023) ishlarida banklar tendensiyalarni aniqlash va kelajakdagi muammoli kreditlarni bashorat qilish bo'yicha tadqiqotlar olib borgan[3].

Z. Olqarova va B. Boyev (2022) ishlarida bank tizimidagi kredit portfellari va muammoli kreditlar bilan ish olib boorish masalalari bo'yicha mavjud ishlarning tahlili va qonunchilik doirasida ko'rilayotgan chora-tadbirlarning analizi qilingan bo'lib ushbu sohada kredit berish va qaqytarib olish tizimining samarali faoliyatini taminlash haqida bazi tavsiyalar ham berib o'tilgan[4].

L. Ergasheva (2023). O'zbekiston Respublikasida faoliyat olib borayotgan tijorat banklarida kredit monitoringi va muammoli kreditlar haqida bo'lib,unda bugungi kundagi tijorat banklari kredit portfeli monitoringidagi kamchiliklar, yutuqlar va xorij tajribasini qo'llashda qaysi jihatlari mamlakatimiz iqtisodiy muhiti uchun munosib ekanligi haqida qisqacha fikr bildirilgan[5].

S. Z. Ravshan o'g'li (2023) ishlarida tijorat banklari jalb qilgan mablag'larining asosiy qismini kredit berish sifatida foydalanar ekan, bunda faqatgina daromad olish uchun emas, balki mablag'larni kredit oluvchidan to'liq qaytarib olish masalasini oldindan belgilab olishi zarur. Chunki, bank sarmoya egasi sifatida sarmoyani emas, balki sarmoyadan foydalanish huquqini ma'lum bir shart va ustama foizlar asosida ma'lum muddatga sotadi[6].

D. I. Zokirova (2023) ilmiy ishlarida O'zbekistonda faoliyat yuritayotgan tijorat banklari va ularning aholiga taklif etayotgan chakana xizmatlari tarkibida mavjud bo'lgan muammoli kreditlar o'rganilgan, tijorat banklarining muammoli kreditlari statistikasi tahlil eilgan. Ushbu muammoni bartaraf etishda xorij tajribalarini qo'llash imkoniyatlari keltirilgan hamda takliflar berib o'tilgan[7].

Xorijiy olimlar tadqiqotlarida muammoli kreditlar darajasiga ta'sir qilishda yalpi ichki mahsulotning o'sishi, inflyatsiya va ishsizlik darajasi kabi makroiqtisodiy omillarning rolini ta'kidlaydi. Retsessiya yoki iqtisodiy tanazzul muammoli kreditlarlarning ko'payishiga olib kelishi mumkin (Acharya va boshq., 2019)[8].

Adabiyotllarda muammoli kreditlarning asosiy sababi sifatida kredit riskini baholashdagi kamchiliklar ham ta'kidlangan. Zaif kredit anderrayting standartlari va noto'g'ri tekshirish jarayonlari yuqori muammoli kreditga olib kelishi mumkin (Berger va DeYoung, 2001)[9].

---

1 Arzikulov, O., & To'ychiyev, D. "Tijorat banklarining kredit portfelini boshqarish yo'llari." International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research (2023). – P. 158–167.

2 Norov, A., Shaxiddinonov, S., Norova, N. Tijorat banklari tomonidan ajratilgan kreditlar risklarini kamaytirish mexanizmlaritijorat banklari tomonidan ajratilgan kreditlar risklarini kamaytirish mexanizmlari. Приоритетние направления, современние тенденции и перспективи развития финансого рынка. 2023. – 134–135-betlar.

3 Bekjon Bo'ron o'g'li N. Tijorat banklari faoliyatida muammoli kreditlar va ularning tahlili. Gospodarka i Innowacje. 2023. – C. 340–346.

4 Olqarova Z., Boyev B. Tijorat banklarining muammoli kreditlar bilan ishlashi va ularni takomillashtirish masalalari. So'nggi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi, 5(5), 2022. – 56–65-betlar.

5 Ergasheva, L. Muammoli kreditlar va uni monitoring qilish tartibi. Innovative Development in Educational Activities, 2(5), 2023. – 299–302-betlar.

6 Ravshan o'g'li S. Z. Banklarining muammoli kreditlar bilan ishlashi. Scientific Aspects And Trends In The Field Of Scientific Research, 1(9), 2023. – 328–333-betlar.

7 Zokirova, D. I. Tijorat banklarining muammoli kreditlari tahlili va uni bartaraf etish usullari. Results of National Scientific Research International Journal, 2(1), 2023. – 322–329-betlar.

8 Acharya, Viral V., et al. "Whatever it takes: The real effects of unconventional monetary policy." The Review of Financial Studies 32.9 (2019). – P. 3366–3411.

9 Berger, Allen N., and Robert DeYoung. "The effects of geographic expansion on bank efficiency." Journal of financial services research 19 (2001). – P. 163–184.

Normativ me'yoriy-huquqiy baza muammoli kreditning tarqalishiga ta'sir qilishi mumkin. Tadqiqotlar tartibga soluvchi o'zgarishlarning muammoli kredit darajasiga ta'sirini o'rganib chiqdi, bu esa sekin tartibga solish muammoli kreditlarning yuqori darajalariga olib kelishi mumkinligini ko'rsatdi (Layeven va Majnoni, 2003)[10].

TAHLIL VA NATIJALAR

Muammoli kreditlarning oqibatlari quyidagilarga olib kelishi mumkin:

Muammoli kredit to'planishi alohida banklarning barqarorligiga va kengroq moliyaviy tizimga tahdid solishi mumkin. Olimlar muammoli kredit va moliyaviy inqirozlar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganishdi (Ximenez va boshq., 2014)[11].

Muammoli kreditlar qarz oluvchilar, xususan, kichik va o'rta korxonalar (KO'B) uchun kredit olish imkoniyatini kamaytirishi mumkin. Bu iqtisodiy o'sish uchun muhim ta'sir ko'rsatadi (Cull va boshq., 2009).

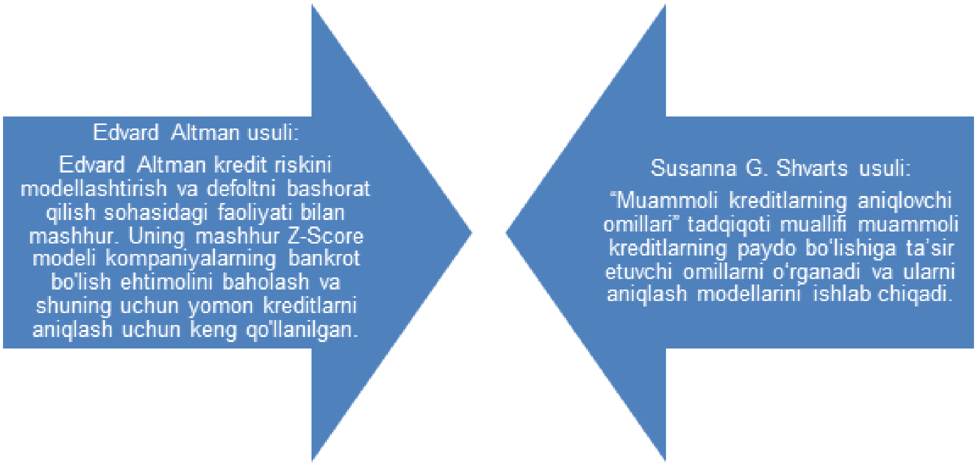

1-rasm: Muammoli kreditlarni baholash va aniqlash modellari[12].

Banklarda kechiktirilgan qarzdorlarga nisbatan quyidagi choralar qo'llaniladi (ba'zan bir kunni kechiktirish kifoya qiladi):

- to'lovni eslatish bilan qo'ng'iroqlar;
- kredit shartnomasi shartlariga rioya qilish talablari yozilgan xatlar;
- kechiktirilgan to'lovlar uchun jarimalar to'g'risida eslatmali xatlar;
- qarz oluvchi tomonidan bir vaqtning o'zida barcha summani to'lash bilan kredit shartnomasini muddatidan oldin bekor qilish to'g'risidagi taklif.

Amaldagi holatga ko'ra muddati o'tgan kredit muammoli emas. To'lovni to'lamaslik muddati 90 kunga yetganda, qarzdor bitta to'lovni amalga oshirmaganida, u muammoli kredit deb hisoblanadi.

Bizning taklifimizga ko'ra muddati 60 kundan o'tgan kreditlarni muammoli kreditlar safiga kiritish kerak. Sababi muddati 60 kundan o'tgan kreditlar ham bankning likvidliligiga salbiy ta`sir o'tkazadi.

Muammoli kreditning belgilari:

- muntazam to'lovlarni kechiktirish asoslarsiz;
- qarz oluvchining moliyaviy hisobotining etishmasligi yoki ularni taqdim etishdan bosh tortishi;
- qarz oluvchi bilan uzoq vaqt aloqa qilmaslik;
- faoliyat yo'nalishini o'zgartirish.

Bank ushbu turdagi muammolarni bir necha usul bilan hal qiladi:

- Foiz stavkasini va doimiy to'lov miqdorini o'zgartirish maqsadida kredit shartnomasini qayta ko'rib chiqish. Yoki qarzning holatini muddati o'tgan o'rniga hozirgi holatiga o'zgartirish (banklar ushbu chorani, ko'pincha qarz oluvchi bilan hamkorlikni davom ettirishni xohlaganlarida amalga oshiradilar).
- Garov asosida tuzilgan kredit shartnomasini bekor qilish. Va shu bilan birga, bank qarzdorning aktivlarini bir qismini kreditni to'lash uchun sotadi va qarz oluvchining o'zi buni ixtiyoriy ravishda amalga oshiradi.
- Garovni sotish. Va bu holda, qarz oluvchi va bank o'rtasidagi barcha munosabatlar to'xtatiladi, chunki bu chora ancha radikaldir[13].

10 Hanson, James A., Patrick Honohan, and Giovanni Majnoni, eds. Globalization and national financial systems. World Bank Publications, 2003.
11 Sánchez Jiménez, V., Muñoz Fernández, N., Nocentini, A., Ortega Ruiz, R., & Menesini, E. (2014). Online Intrusiveness, online jealousy and dating aggression in young adults: a cross-national study, Spain-Italy. Maltrattamento e abuso all'infanzia, 16 (3), 47–65.
12 Muallif tomonidan ishlab chiqlildi.
13 https://uz.periodicalfinance.com/10614399-what-are-problem-loans

Yangi tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, kreditlarning qaytarilmasligi sabablari turlicha boʻlishi mumkin, jumladan, iqtisodiy omillar, ishsizlik, qarz oluvchining moliyaviy ahvolining oʻzgarishi, foiz stavkalarining oʻzgarishi va boshqa koʻplab omillar. Ushbu sabablarni oʻrganish banklarga xavflarni kamaytirish boʻyicha samarali strategiyalarni ishlab chiqishga yordam beradi.

Kredit resurslari narxining oshishi bankning kredit portfelining yomonlashuviga olib keladigan eng muhim omil hisoblanadi. Banklar daromadlarni koʻpaytirish maqsadini koʻzlab, kreditlar boʻyicha foiz stavkalarini oshiradilar. Keyinchalik, bu qarz oluvchining xarajatlarining oshishiga, mahsulot narxining oshishiga va natijada uni sotishning sekinlashishiga, daromad va biznes rentabelligining pasayishiga olib keladi. Shunday qilib, qarz oluvchi kreditni oʻz vaqtida toʻlashda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Natijada, kredit ishida qarama-qarshilik yuzaga keladi: kreditlar boʻyicha foiz stavkalari darajasining oshishi kreditlarning qaytarilmasligi xavfining oshishiga olib keladi[14].

Ishlamaydigan kreditlar turli sabablarga koʻra paydo boʻlishi mumkin va bu sabablarni tushunish risklarni boshqarish va oldini olishda muhim rol oʻynaydi. Quyida muammoli kreditlarning asosiy sabablari keltirilgan:

1-jadval: Muammoli kreditlarning asosiy sabablari[15]

Iqtisodiy omillar	Iqtisodiy tanazzul yoki retsessiya qarz oluvchilarning moliyaviy imkoniyatlarining yomonlashishiga, ularning kreditlarni qaytarish qobiliyatini pasayishiga olib kelishi mumkin. Inflyatsiya va narxlar darajasining oʻzgarishi qarz oluvchilarning moliyaviy majburiyatlarini oshirishi va kredit majburiyatlarini bajarishni qiyinlashtirishi mumkin
Ishsizlik va daromadning yomonlashishi	Ish joylarini yoʻqotish va qarz oluvchilarning daromadlarini kamaytirish kreditlarni toʻlashni qiyinlashtirishi mumkin. Iqtisodiy qiyinchiliklar va korxonalarning moliyaviy yoʻqotishlari korporativ mijozlarning toʻlovga qodir emasligiga olib kelishi mumkin
Qarz oluvchining moliyaviy holatidagi oʻzgarishlar	Tibbiy toʻlovlar yoki baxtsiz hodisalar kabi kutilmagan xarajatlar qarz oluvchining moliyaviy ahvoliga taʼsir qilishi mumkin. Qarz yukining ortishi yoki kredit tarixining yomonlashuvi tufayli qarz oluvchining kredit layoqatining yomonlashishi
Foiz stavkalarining oʻzgarishi	Kreditlar boʻyicha foiz stavkalarining oshishi qarzga xizmat koʻrsatishni qimmatroq va qarz oluvchilar uchun qiyinlashtirishi mumkin. Oʻzgaruvchan foiz stavkalari kredit toʻlovlarida kutilmagan oʻzgarishlarga olib kelishi mumkin
Kredit reytingi yetarli emasligi	Kredit berishda qarz oluvchining moliyaviy barqarorligi va toʻlov qobiliyatini etarli darajada baholamaslik notoʻgʻri mijozlarga kredit berilishiga olib kelishi mumkin
Tizimli xavflar	Boshqarib boʻlmaydigan tizimli xavflar, masalan, moliyaviy inqirozlar yoki siyosiy voqealar, moliyaviy bozorlarga taʼsir qilishi va mijozlarning kredit qobiliyatining yomonlashishiga olib kelishi mumkin
Kredit portfelini samarasiz boshqarish	Xavflarni yetarli darajada boshqarish va bankning kredit portfelini yetarlicha monitoring qilmaslik muammoli kreditlarning koʻpayishiga olib kelishi mumkin

Firibgarlik:

Qarz oluvchilar tomonidan ham, bank ichida ham firibgarlik kreditlarning notoʻgʻri taqdim etilishiga va muammoli kreditlarning paydo boʻlishiga olib kelishi mumkin. Kredit portfelini samarali boshqarish va monitoring qilish, shuningdek, mijozlarning kreditga layoqatliligini adekvat baholash banklarga muammoli kreditlar bilan bogʻliq risklarni kamaytirish va moliyaviy barqarorlikni yaxshilashga yordam beradi.

Biroq amaliyot shuni koʻrsatadiki, yuqori sifatli toifadagi kreditlar ham muayyan "muammo" belgilarini koʻrsatishi mumkin. Har qanday istalgan kredit uchun kredit berishning asosiy tamoyillarini buzish sifati kredit xavfining ortishi va kredit portfelining amortizatsiyasini koʻrsatishi mumkin. Bank boshqaruvi boʻyicha ishida O. I. Lavrushin muammoli kreditni bank xodimlarining qarz oluvchiga, kredit obyektiga yoki uning garoviga nisbatan shubhalari nuqtayi nazaridan tavsiflaydi. Bu tushuncha muammoli kredit kengroq boʻlib, I, II va III sifat toifali kreditlarni oʻz ichiga olishi mumkin.

Muammoli kreditni undirish – bu qarz oluvchilardan qarzni undirish jarayoni. Bu jarayon keng qamrovli yondashuvni, jumladan, muzokaralar, qonuniy harakatlar va hatto garovni sotishni talab qiladi[16].

14 Yangiboyev Fayziddin Bozarovich Muammoli kreditlar monitoringni olib borish tizimini takomillashtirish masalalari // Taʼlim fidoyilari. 2022. №3. URL: https://cyberleninka.ru

15 Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

16 Abdullayev N. A. Kredit skoringi: mohiyat, qoʻllash mexanizmlari, muammolar // Экономика и финанси (Узбекистан). 2021. №3 (139). URL: https://cyberleninka.ru

NATIJALAR MUHOKAMASI

Bankdagi kreditlash ishi xavflarni aniqlash, boshqarish va qabul qilishni o‘z ichiga oladi. Ko‘rinib turibdiki, xavfni doimiy ravishda kuzatib borish, baholash va to‘g‘ri foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Muammoli kreditlar, ishlamaydigan yoki to‘lanmagan kreditlar sifatida ham tanilgan bo‘lib aslida qarz oluvchilar kredit shartnomasi shartlariga ko‘ra foizlarni yoki asosiy qarzni to‘lay olmaydigan kreditlardir. Bu banklar va boshqa moliya institutlarining moliyaviy faoliyatida muhim jihatdir, chunki muammoli kreditlar bilan bog‘liq risklarni boshqarish va kamaytirish bank tizimi va moliya bozorlarining barqarorligi va ishonchliligini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Iqtisodchilar, bankirlar, moliya mutaxassislari va sohadagi boshqa mualliflar tomonidan olib borilgan turli manbalar va tadqiqotlar muammoli kreditga turlicha ta’rif beradi.

Muammoli kreditlarni boshqarish usullari:

Muammoli kreditlarni boshqarishning ko‘plab usullari mavjud, jumladan, restrukturizatsiya qilish, qarzni uchinchi shaxslarga sotish, ijroni ta’minlash va boshqalar. Samaradorlikni baholash va eng yaxshi usulni tanlash bank oldidagi muhim vazifalardir. Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarish turli usullar va strategiyalarni o‘z ichiga olgan murakkab jarayondir. Muammoli kreditlarni boshqarishning asosiy usullarini tizimli ko‘rib chiqamiz:

Kreditni qayta tuzish:

Bu usul mavjud kredit shartnomasi shartlarini qarz oluvchiga qulayroq qilish uchun o‘zgartirishni o‘z ichiga oladi. Bunga kredit muddatini uzaytirish, foiz stavkasini pasaytirish yoki hatto qarzni qisman kechirish kiradi.

Bank, qabul qilingan qarorga qarab, qarzni restrukturizatsiya qilish yoki qarzni qayta moliyalashtirish, garovni to‘liq sotish, kafil va kafillarga murojaat qilish, qarzni sud tartibida undirish, qarzni uchinchi shaxslarga (masalan, kollektor agentliklarga) sotishni amalga oshirishi mumkin. Muddati o‘tgan kreditni to‘lash usulini tanlash uning samaradorligi va narxiga bog‘liq. Bunday holda, bank qarzni to‘lash usulini belgilashda e’tibor beradigan bir nechta mezonlar mavjud:

a) tanlangan usulni amalga oshirish uchun bankning moliyaviy xarajatlari;
b) muzokaralar va qarorlar qabul qilish xarajatlari, nazorat xarajatlari, shartnomani bajarish uchun huquqiy himoya xarajatlari, yig‘ish va qayta ishlash xarajatlarini o‘z ichiga olgan tranzaksiya xarajatlari ma`lumot;
d) risklar (kredit, foiz, mamlakat, operatsion va boshqalar);
e) bankning obro‘si
f) qarzni to‘lashning moliyaviy natijasi.

Qayta qurish ko‘pincha qarz oluvchining iltimosiga binoan amalga oshiriladi.

Ba’zi hollarda bankning o‘zi harakat qilishi mumkin. Qayta qurish yoki yangi kredit shartnomasini tuzish yoki eskisiga qo‘shimcha bitim sifatida rasmiylashtiriladi. Ba’zida banklar kreditni qayta tuzish uchun komissiya olishlari mumkin. Kredit to‘lovlarini qisqartirish kredit shartnomasiga quyidagi shartlarni kiritish natijasida amalga oshirilishi mumkin: kredit muddatini cho‘zish va imtiyoz davrini belgilash (masalan, “kredit ta’tillari”), foizlarni hisoblash sxemasini o‘zgartirish, “chegirma bilan to‘lash”. ” (qarzning bir qismi kredit muddatidan oldin to‘langan taqdirda hisobdan chiqariladi), foiz stavkasini pasaytirish lozim[17].

Kredit portfelini monitoring qilish va boshqarish:

Banklar moliyaviy qiyinchiliklarni boshdan kechira boshlagan qarz oluvchilarni aniqlab, o‘zlarining kredit portfellari holatini muntazam ravishda kuzatib boradilar. Bu banklarga tezkorlik bilan munosabat bildirish va zarur choralarni ko‘rish imkonini beradi.

Zaxiralarni boshqarish:

Banklar muammoli kreditlardan mumkin bo‘lgan yo‘qotishlar uchun zaxiralar yaratadilar. Ushbu zaxiralar kredit portfelidagi o‘zgarishlarga va risklarni baholashga qarab oshirilishi yoki kamaytirilishi mumkin.

Muammoli kreditlarni uchinchi shaxslarga sotish:

Banklar muammoli kreditlarni yig‘ish agentliklariga yoki boshqa shaxslarga sotishi mumkin. Bu bankning balansidan muammoli aktivlarni olib tashlash va ko‘proq daromad keltiradigan operatsiyalarga e’tibor qaratish imkonini beradi.

Majburiy yig‘ish:

Agar kredit to‘lanmagan bo‘lsa, bank qarzni undirish uchun qonuniy choralar ko‘rishi mumkin, jumladan, undirish. Ushbu jarayon qarz oluvchining garovini inventarizatsiya qilish va sotishni o‘z ichiga olishi mumkin.

Ta’lim va maslahat strategiyalarini ishlab chiqish:

Banklar qarz oluvchilarga moliyaviy menejment bo‘yicha ta’lim va maslahatlar berishlari mumkin, bu ularga defoltdan qochish va kredit tarixini tiklash yo‘liga qaytishga yordam beradi.

---

17 Локтионова Ю. Н. Финансовые инструменты управления дебиторской и кредиторской задолженностью банка / Ю. Н. Локтионова, А. Б. Автандилова // Социальные науки. 2017. Т. 1. № 3-1(18). – С. 20–28.

Texnologiya va tahlillardan foydalanish:

Zamonaviy banklar xavflarni aniqlash, ma'lumotlarni tahlil qilish va muammoli kreditlarni boshqarish bo'yicha qarorlar qabul qilish uchun axborot texnologiyalari va tahliliy vositalaridan faol foydalanadilar.

Qonunlar va qoidalarga rioya qilish:

Banklar muammoli kreditlarni tartibga soluvchi qonunlar va qoidalarga, jumladan, iste'molchilar huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi qonunlar va bank qoidalariga rioya qilishlari kerak.

Muammoli kreditlarni samarali boshqarish uchun kompleks yondashuv, jumladan, yuqoridagi usullarni birlashtirish, shuningdek, qat'iy monitoring va tahlil qilish talab etiladi. Banklar risklarni minimallashtirish va kredit portfelining barqarorligini ta'minlash maqsadida o'z boshqaruv usullarini doimiy ravishda takomillashtirib boradi.

Banklar muammoli kreditlar bo'yicha yo'qotishlar uchun zaxiralar yaratishlari va ularni moliyaviy hisobotlarida to'g'ri hisobga olishlari shart. Zaxiralarni samarali boshqarish va buxgalteriya hisobi bankning moliyaviy mustahkamligi uchun muhim ahamiyatga ega. Rezervlar va ishlamaydigan kreditlar hisobi banklar moliyaviy faoliyatining muhim jihatlari bo'lib, ularning barqarorligini va normativ hujjatlar talablariga muvofiqligini ta'minlashga yordam beradi. Zaxiralarni saqlash va muammoli kreditlarni hisobga olish bilan bog'liq ba'zi asosiy amaliyot va tamoyillar:

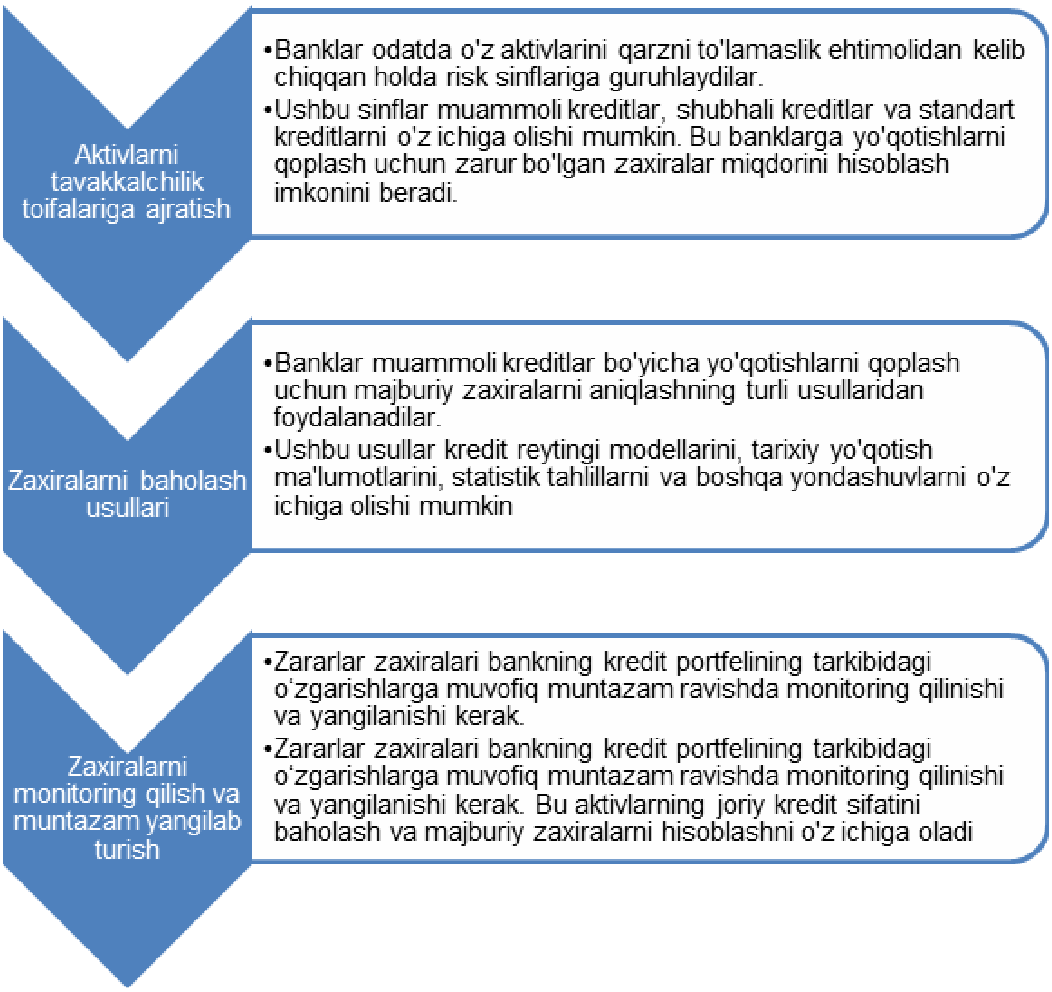

2-rasm: Muammoli kreditlarni hisobga olish mexanizmi [18]

Muammoli kreditlarning hisobini yuritish lozim. Banklar muammoli kreditlarning tegishli hisobini yuritishi, shu jumladan ularni tasniflash, hisobga olish va moliyaviy hisobotlarda hisobga olish kerak. Ular, shuningdek, qarzlarni yig'ish va undirish jarayonini kitoblarga kiritishlari kerak. Qoidalar va talablarga rioya qilish zarur. Banklar zaxiralarni saqlash va muammoli kreditlarni hisobga olish bo'yicha normativ standartlar va talablarga rioya qilishlari shart. Bu qoidalar turli mamlakatlar va mintaqalarda farq qilishi mumkin[19].

18 Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.
19 Xolmamatov F. K. Respublikamiz bank tizimida muammoli kreditlarning amaliy holati va ularni kamaytirish yo'llari // Scientific progress. 2021. №2. URL: https://cyberleninka.ru

Zamonaviy banklar muammoli kreditlar portfelini monitoring qilish va tahlil qilish, shuningdek, risklarni aniqlash va qarorlar qabul qilish uchun axborot texnologiyalari va tahliliy vositalaridan faol foydalanadilar[20].

Muammoli kreditni undirish – bu qarz oluvchilardan qarzni undirish jarayoni. Bu jarayon keng qamrovli yondashuvni, jumladan, muzokaralar, qonuniy harakatlar va hatto garovni sotishni talab qiladi[21].

XULOSA

Muammoli kreditlar bilan profilaktika ishining muhim elementi kreditlar bilan bog'liq bo'lgan xavflarning maksimal miqdorini hisobga olgan holda mijozning kredit qobiliyatini tahlil qilishdir. Kredit berilgandan so'ng, qarz oluvchilarni va ularning to'lov intizomini doimiy ravishda kuzatib borish, kredit shartlarining tez-tez o'zgarishi, kreditni yangilash amaliyoti, qarz oluvchining moliyaviy barqarorligining pasayishi, noqulay vaziyatni o'z ichiga olgan muammolar belgilarini tekshirish kerak. savdo hajmining o'zgarishi, oylik kredit to'lovlarini to'lash uchun asosiy faoliyatdan pul oqimlarining etishmasligi va boshqalar.

Bankning muammoli kreditlar bilan ishlash bo'limi ishining muhim jihati ko'plab mavjud bo'lganlar orasidan yuqori samarali kreditni to'lash usulini tanlashdir. Banklarda muammoli kreditlarni undirishning eng ko'p qo'llaniladigan turlari, masalan, restrukturizatsiya qilish, qayta moliyalashtirish va kollektor agentliklari bilan muammoli kreditlarni kollektor agentligiga autsorsing qilish yoki qarz oluvchilarga muammoli kredit talablarini ularga sotish ko'rinishida hamkorlik qilish mumkin. har doim ham samarali bo'lavermaydi. Muddati o'tgan kreditni undirishning ushbu usullari kutilgan samarani bermagan taqdirda, kredit tashkiloti sud organlari orqali qarzni undirishni majburlash bo'yicha kompleks chora-tadbirlarni ishlab chiqadi va amalga oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, muammoli kreditlar bilan bog'liq vaziyatni haqiqiy yaxshilash mumkinligini ta'kidlash kerak muddati o'tgan qarzlar bilan ishlash usulini tanlash to'g'risida qaror qabul qilishda, shuningdek, ko'proq ta'minlash risklarni hisobga olgan holda kredit portfelining muvozanatli tuzilishi inobatga olinishi lozim.

Foydalanilagan adabiyotlar:

1. Otabek, Arzikulov, and To'ychiyev Dilshod. "Tijorat banklarining kredit portfelini boshqarish yo'llari." International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research (2023): 158–167.
2. Norov, A., Shaxiddinonov, S., & Norova, N. (2023). Tijorat banklari tomonidan ajratilgan kreditlar risklarini kamaytirish mexanizmlaritijorat banklari tomonidan ajratilgan kreditlar risklarini kamaytirish mexanizmlari. Prioritetnie napravleniya, sovremennie tendensii i perspektivi razvitiya finansovogo rinka, 134–135.
3. Bekjon Bo'ron o'g, N. (2023). Tijorat banklari faoliyatida muammoli kreditlar va ularning tahlili. Gospodarka i Innowacje., 340–346.
4. Olqarova, Z., & Boyev, B. (2022). Tijorat banklarining muammoli kreditlar bilan ishlashi va ularni takomillashtirish masalalari. So'ngi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi, 5(5), 56–65.
5. Ergasheva, L. (2023). Muammoli kreditlar va uni monitoring qilish tartibi. Innovative Development in Educational Activities, 2(5), 299–302.
6. Ravshan o'g'li, S. Z. (2023). Banklarining muammoli kreditlar bilan ishlashi. Scientific aspects and trends in the field of scientific research, 1(9), 328–333.
7. Zokirova, D. I. (2023). Tijorat banklarining muammoli kreditlari tahlili va uni bartaraf etish usullari. Results of National Scientific Research International Journal, 2(1), 322–329.
8. Acharya, Viral V., et al. "Whatever it takes: The real effects of unconventional monetary policy." The Review of Financial Studies 32.9 (2019): 3366–3411.

20 Никифорова В. Д. Достаточность собственного капитала как основа регулирования банковских рисков в России//Научный журнал НИУ ИТМО. Серия: "Экономика и экологический менеджмент". –2016. № 1 С. 40-46. 2. Хасянова С. Ю. Кредитный анализ в коммерческом банке: учеб. пособие / С. Ю. Хасянова. – М.: ИНФРА-М, 2017. – 196 с.

21 Abdullayev N. A. Kredit skoringi: mohiyat, qo'llash mexanizmlari, muammolar // Экономика и финансы (Узбекистан). 2021. №3 (139). URL: https://cyberleninka. ru/article/n/kredit-skoringi-mo-iyat-llash-mehanizmlari-muammolar (дата обращения: 08. 10. 2023).

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov
Musahhih: Xondamir Ismoilov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 9

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Тел.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

“Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.